

براوه‌کانی هه‌لبژاردنی پیشوه‌خت

02-02-2021

نووسه‌ره‌کان

ناوه‌ندی لیکۆلینه‌وه‌ی رووداو

کورتە: هه‌لبژاردنی پیشوه‌خت دواخرا. چه‌ندین ئاسته‌نگی سیاسی و هونه‌ری له‌به‌رده‌م هه‌لبژاردندا هه‌ن به‌لام ئه‌گه‌ریکی زۆره‌ که ئه‌و هه‌لبژاردنه‌ پیشوه‌خته هه‌ر بکریت. له‌و نیوانه‌دا، ئه‌و پارتانه‌ی که له‌ هه‌ناوی خۆپیشانده‌رانه‌وه‌ ده‌رکه‌وتوون سه‌رنجیکی زۆر راده‌کێشن. بێجگه‌ له‌وانیش، هه‌ریه‌ک له‌ ره‌وتی سه‌در و پارته‌ی دیموکراتی کوردستان، دوو لایه‌نی گرنگن که ده‌شی بۆ هه‌لبژاردنه‌ پیشوه‌خته‌که‌ی عێراق جیگه‌ی سه‌رنج بن.

ھەلبۇزاردىن پېشۋەخت دواخرا. چەندىن ئاستەنگى سىياسى و ھونەرى لەبەردەم ھەلبۇزاردىن ھەن بەلام ئەگەرئىكى زۆرە كە ئەو ھەلبۇزاردىن پېشۋەختە ھەر بىرئىت. لەو ئىوانەدا، ئەو پارتانەى كە لە ھەناوى خۇپىشاندەرانەو دەركەوتوون سەرنجىكى زۇر رادەكېشن. بىجگە لەوانىش، ھەرىكە لە رەوتى سەدر و پارتى دىموكراتى كوردستان، دوو لايەنى گرنگن كە دەشنى بۇ ھەلبۇزاردىن پېشۋەختەكى عىراق جىگە سەرنج بن.

دواخستنىكى دىكە دەبىت؟

زۆرىك لە پارتە سىياسىيەكان بەتايبەت ئەوانەى كە لە پەرلەمان و ھۆكۈمەتدان، ھەوللى دروست كىردنى چەندىن قەيران دەدەن لە پىناو دواخستنى ھەلبۇزاردىن پېشۋەخت كە سەركوھىزان بانگەشەى بۇ كىردووه. ئەم پارتانە ئامادە نىن بۇ بەشدارىكىردن چۈنكە بەھۆى ئەو شىكستانەيان لە بەدەھىننى سادەترىن پاھى ژيان بۇ عىراقىيەكان رووبەرووى رەتكىردنەوھەكى جەماوھرى بوونەتەو. بۇيە ئەمە ھۆكۈمەت، بەتايبەت سەركوھىزانى خستە بەردەم ئالنگارىيەكى گەوھەرەوھە لەبەردەم گەل و پالپىشتىكەرانى ئەنجامدانى ھەلبۇزاردىن پېشۋەخت پېش كۇتايى ھاتنى خولى ئىستا. ھەلوپىستى ئەم دوايەى كۆمىسۇن كە داواى لە ھۆكۈمەت كىرد ھەلبۇزاردىن كە لە مانگى حوزەيرانەوھە بۇ ئۇكتۇبەر دوابخات لەبەرھۆكارى ھونەرى بووه، ئەمە دوا دواخستىن دەبىت چۈنكە دۇخى سىياسى و كۆمەلپەيتى و لات رىگە بە دواخستنىكى دىكە نادات. ھەر ھەوللىكىش بۇ ئەمە دەبىتە ھۆى خاوكىردنەوھى ئەنجامدانى ھەلبۇزاردىن پېشۋەخت و دەكەوئىتە سالى داھاتوو ۲۰۲۲. بەمەش خەسلەتى (پېشۋەخت) لەدەستدەدات و لەكاتى ئاسابى خۇيدا ئەنجامدەدرىت. خولى ئىستاي پەرلەمان لە كۇتايپھاتن نىزىك بۇتەوھە ئەمەش تۇرەپى گەل لە سىستەمى سىياسى زىاتر دەكات و وا لە لايەنە نۆدەولەكانىش دەكات متمانەيان بە ھۆكۈمەت و سىستەمە سىياسىيەكى نەمىنىت.. بەرەستى سەركەى لەبەردەم ئەنجامدانى ھەلبۇزاردىن پېشۋەخت ئەمپۇ جگە لەوھى كە زۆرىيە پارتە سىياسىيەكان حەزى پىناكەن، دادگاي بالاي فېدرالىيە كە بەھۆى نەبوونى نىسابى تەواو لەئىستادا لەكاركەوتووه. ھەندىك لە ئەندامەكانى خانەنشىن كراون و ھەندىكىش مردوون. ئەو دادگايەش لايەنى دەستورى پىويستە كە ئەنجامى ھەلبۇزاردىن كەن قىلپكات و دواى پەسندكىردنى ئەوئىش، لايەنە براوھەكان دەتوانن دەست بەكارى خۇيان بگەن. بەبى ئەمە ئەنجامەكان شەرىعەتى دەستورىيان نابىت. بۇيە ھەندىك لە پارتە سىياسىيەكان كاردەكەن لەسەر دواخستنى دەرچوونى ياساكە و درىژەدان بە موناھەشەكان لە پەرلەماندا لە پىناوى كوشتنى كات و خۇرىكخستەوھى دۇخى نۆخۇبى وئامادەكارى باشتر بۇ ھەلبۇزاردىن كەن. بەلام ئەو كاتەى كە تا ئەنجامدانى ھەلبۇزاردىن كەن ماوه، بەسە بۇ تىپەراندىن ياساي دادگاي بالاي و ھىچ مەجالىك نىيە بۇ راكردن لەئەنجامدانى ھەلبۇزاردىن پېشۋەخت. ھەرھەوللىك بۇ دواخستنىكى دىكە ئەوھەمان پىدەلئىت كە سىستەمى سىياسى بەشپوھەكى روون لەبەردەم وىست و ئىرادەى عىراقىيەكان لە چاكسازى و، حەزى پانوكردنى دەسلەلتادا ماوتەتەو. ئەمە وادەكات بىتە يەككە لە روخسارەكانى ئىحتىكارى دەسلەلتا و پەيوھست نەبوون بە داواكارى گەل و بەشنىك لە چىنى سىياسى ئىستا كە ھەوللى چاكسازى راستەقىنە دەدات لە پېش ھەمووشىانەوھە ئەو پارتانەى كە پالپىشتىكەى جەماوھەريان ھەپە.

پارتەكانى شۇرشى ئۇكتۇبەر

دواى پىنج خولى پەرلەمان و ھەوت ھۆكۈمەت، شەقامى عىراقى پىناويە كە ھىواكانى بۇ بەدەستەھىنانى ژيانىكى خۇش بەدەنەھاتوون كە ھاوتابىت لەگەل ئەو قوربانىيەكى كە گەل بەدرىژايى قۇناخەكانى رابردوو پىشكىشى كىردوون. لە ماوھى رابردوودا، شۇرشى ئۇكتۇبەر ناوئىكى تازەپە كە لەلايەن زۆرىيە رەشپىنەكانەوھە حسابى بۇ نەكراوھە كە بە ھۆى ھەنگاوى چاكسازىيەوھە بتوانىت ھاوكىشەكان و بەرنامەى ئەو پارتە سىياسىيەكان پىچەوانە بكاوتەوھە كە بۇ جىگىركىردنى رىشەى خۇيان بە قووللى و مائەوھە لەدەسلەلتادا بۇ ماوھەپەكى درىژخايەنتر ھەلدەدەن. ئەمپۇ چاودىرانى سىياسى عىراقى ئەوھە دەبىنن كە جەماوھەرى زۆرىيە پارتەكانى دەسلەلتا دابەزىوھە، داواكارىيەكانى دوورخستەوھە بەشنىكى گەورەيان لە دىمەنەكە بە ھۆى بەرزىي ئاستى وشپارى كۆمەلگا زىادىكىردووه. بەمەش ھەموو ئەو ھەولانەى ئامانجى خۇشكىردنى ئازاوهى تائىفى و ۋەبەرھىنانى سىياسىياتن ھەپە پوچەل بووھتەوھە. ئەمە ھەمووى دەبىتەوھە ھۆى ئەوھى كە نۆپەنرەپەتەكىردنى سىياسى ئەم ھىزانە لە ھەلبۇزاردىن كەن داھاتوو (پېشۋەخت) دابەزىت و ئاراستەى چاكسازىش سەربىگرىت چوونكە، ياساپەك ھەپە كە رىگە بە كوتلە گەورەكان نادات نەپارەكانى قوتىدات و ھىزە تازەو گەنجەكان لە دىمەنەكە دووربخاتەوھە، ھەرەكە چۆن لە ھەموو ھەلبۇزاردىن كەن رابردوودا ئەوھە روویدابوو.

ئاراستە يەكى گەورە ھەيە كە دەنگدان بەرپىگە كارتى بايۇمەترى تازەكراو ەبىت كە ئەمەش رىگر دەبىت لە ئەنجامدانى تەزويرو تەنانت دەنگدان لەبرى كەسىكى دىكە كە لە بەرژەو ەندى گەندەلكارانە. ھەروەھا ەزو داوايەكى گەورە جەماوەرى ھەيە بۇ چاودىرى نۆدەولەتى ھەلبۇزاردنەكان بۇ دەستبەركردنى شەفافیەتى زياتر. ئەم ھەنگاوانە ئەگەر بە كەردەو ەكرىن ئەوا زۇرىك لە دىمەنەكە دوور دەخاتەو ە نوینەرايەتى ئەوانە زیاد دەكات كە ھەلگىرى ئامپازى سەركەوتن و كىپرکىن لە ھەموو دۇخ و ژىنگەيەكدا. ھەندىك لە پارتە سىياسىيەكانىش چانسى گەورەيان ھەيە بۇ كىپرکىن و بەدەست ھىنانى رووبەرى فراوانتر لە پەرلەماندا كە ھەلبۇزاردنى پىشوخەت پىيان دەبەخشىت. لە نيو (۲۳۱) پارتى سىياسى تۆماركراو لەلای كۆمىسيۆنى ھەلبۇزاردنەكان، تا ئىستا پارتە سىياسىيە ھەلتۆقويەكانى شۆرشى ئۆكتۆبەر ھەولى رىكخستنى رىزەكانيان و كۆكردنەو ە جەماوەريان دەدەن و بە تىپەپوونى كاتىش جەماوەريان زیاد دەكات. ئەمەش نەيارەكانيانى نىگەران كەردو ە كە ھەولى بەرتەسكردنەو ە رىگەكەى بەردەميان دەدەن، بەتايبەت لەكاتىكدا ئەم ھىزە تازانە ئەزموون و تواناى زۇريان نى ە تەنيا پىشت بە ھالەتى وشيارى كۆمەلگا دەبەستن كە دەبىتە يەكك لە ئامپازەكانى چاكسازى لە قۇناخى داھاتوودا. تاكو ئىستا ژمارەى راستەقىنەى ئەو پارتانەى كە لە مندالدىنى مەيدانى خۇپىشاندانەكانەو ە ھاتوونەتە دەرەو ە نازانرېت. لەوانەيە پارتە گەورەكان ناوى تىشرىن بەكاربىنن و ھەندىك لە چالاکوانانى خۇپىشاندانەكان رابكىشەن لە پىناو دروست كەردنى پارتى پاشكۆ كە لە روالەتدا ناوى خۇپىشاندەرانى پىو ەبىت. ئەو ەش بۇ بەدەھىنانى بەرژەو ەندەيەكانيان و جىبەجىكردىنى ئەجىنداكانيان بە ناوى خواراوهو ە بۇ ئەو ەى لەگەل واقىيەى نوپى مەيدانى سىياسىدا بگونجىنن. ھەندىك لە ناو ەكانى تىشرىن تا ئىستا خۇيان رانەگەياندو ە، بەلام ھەندىك ناو كە وەكو نوپەرى خۇپىشاندەران خۇيان ناساندو ە خۇيان بەشئو ەيەكى فەرمى لە كۆمىسيۆنى ھەلبۇزاردنەكان تۆماركردو ە. ھەندىكى دىكەش سەرقالى خۇرىكخستنن. دىارتىرىنىشيان ئەمانەن:

1-بەيتى نىشتىمانى

ئەم رىكخراو ە لەلایەن ەسین ەرابى چالاکوانى خۇپىشاندانەكان سەركردايەتى دەكرىت كە لەشارى ناسرىە خۇى راگەياندو ە و ئەوانەى لەرىزەكانىدان ئەو چالاکوانانەن كە بەشداريان لە خۇپىشاندانەكانى مەيدانى حبوبى كەردو ە. جگە لە تواناى سىياسى، رۆشنىرى و كۆمەلایەتى، ھىچ پەيو ەندىبەكى بە رژیىمى سىياسى ئىستاو ە نىيە و بەپى قسەى دامەزىنەرانى ئەمەش دىارتىرىن خەسلەتى بەيتى وەتەنە.

2- بزوتنەو ەى ئىمتىداد

ئەم كوتلە سىياسىيە تازەيە لە شارى سەماو ەو ە راگەيەنزا كە (ەلا ركابى) سەركردايەتى دەكات كە يەكك بوو لە چالاکوانەكانى مەيدانى خۇپىشاندانەكان لە شارى ناسرىە. ئەم رىكخراو ە كەسايەتى و چالاکوانانى خۇپىشاندانەكانى زىقار، موسەننا، بابل و دیوانیە لە خۇدەگرىت، ھەولى بەدەستھىنانى زۇرىنەى پەرلەمان دەدات، ئەگەرنا لە پەرلەمانى داھاتوودا دەبىتە ئۇپۇزسىون ئەمەش بەپى ئەو بەرنامە سىياسىيەى كە ئىمتىداد راگەيەندو ە.

3- بزوتنەو ەى ۲۵ ئۆكتۆبەر

لە بەغداى پايئەختەو ە ئەم رىكخراو ە سىياسىيە تازەيە راگەيەنزاو ە كە لەلایەن چالاکوان (تەلال ەرىرى) سەركردايەتى دەكرىت. پىرۆزەى سىياسى واى پىشنىار كەردو ە كە جىبەجىكردىنن بە ئازايانە وەسەف دەكرىن. بەر لە ھەمووشىيان داواى رووبەروبوونەو ەى ئىران و نفوزەكەى بەشئو ەيەكى ەقىقى دەكات. ھەروەھا داواى ئاسايىكردنەو ەى پەيو ەندى لەگەل ئىسرائىل دەكات و جەخت دەكاتەو ە لە سەر پىويستى ئاشتى تەواو لەسەر ئاستى كۆمەلایەتى و نابن ئەو ەش تەنھا بوارى سىياسى و دىپلوماسى بگىرتەو ە. ئەم پىشنىارانە ھەندىكى توورەكرد چونكە بە قەدەخەكراوى دەزانن. ئەم بزوتنەو ەيە، ئەو چالاکوانە مەدەنىانە لە خۇدەگرىت كە لە مەيدانى خۇپىشاندانەكان واخۇيان راگەياند كە بزوتنەو ەيەكى ەلمانىن وئامانجيان جياكردنەو ەى دىنە لە دەولەت.

سەدر و پارتى

بەدەر لە ھىزەكانى شۆرشى ئۆكتۆبەر نابىت رۇلى دوو لایەنى گىرنگ لە پىرۇسەى سىياسى ئىستای عىراقدا فەرامۇش بکەين كە تواناى گەورەيان بۇ سەركەوتن ھەيە كە ئەوانىش تەيارى سەدرى وپارتى دىموكراتى كوردستانن. زۇر ناچىنە قوولایى مېژوو ە ئەم دوو ھىزە كە تواناى گەورەترىان ھەيە لەو ەى كە لەرابردوودا بەدەستىان ھىناو ە. تەيارى سەدرى كە (۵۴) كورسى لە پەرلەماندا ھەيە، ئەو ەى راگەياندو ە كە ھەولى بەدەستھىنانى سەرۆكايەتى ەكومت دەدات و دواى بەدەستھىنانى (۱۰۰) كورسى يان زياتر ئەو ە سەردەخات. ئەمەش وايلیدەكات ھەموو كارتەكانى بخاتە سەرمىز لەپىناو بەدەھىنانى ئاواتەكەى كە ھەول و تواناى زياترى دەو ەت. دەكرىت ئەم ئاواتەى تەيارى سەدرى لە رىگەى پارتى ئىستىقامەى نىشتىمانى بەدبىت كە بالى سىياسى كيانىكى شىعيەبە كە زەمىنەيەكى جەماو ەرى

فراوانتری ههیه لهگهڵ ئەوهشدا که جیگیره وهکو وهسفی دهکهن. بهلام راستهقینهیهو ریکخراوه. ئەگهری زۆری جیهجیکردنی تهوجیهاتهکانی تهیاری سهدری بهتهواوی، لهلایهن خۆشهویستان و شوپنکهوتوانی موقتهدا سهدر سهرکردهیان، وادهکات که ئەو جهماوهره ههموو ههولکانیان بخهنه کارتا زۆرتین کورسی له پهرلهمانی داهاتوو بهدهست بێنن.

پارتی دیموکراتی کوردستانی، لهگهڵ ئەوهدا له قونای ئیستادا هیچ پۆستیک سهرۆکایهتی له بهغدا بهدهستهوه نیه، بهلام له ههلبژاردنی پهرلهمانی رابردوودا توانی بهتهنیا بجیته کێبکێکهوه و که ئەمه بهدریژی ولات و لهسهر ئاستی پارتیه گهورهکان رووبه داوه. جگه لهوه، توانی (25) کورسی بهدهستبێنیت و ئەمەش وایکرد بیهته گهورهترین کوتلهی حزبی له پهرلهمانی ئیستادا. ئەم ریکخراوه که دیموکراتی کوردستانی یان ناسراو به (ئهپارتی) بهبهراورد به تهواوی هیزهسیاسیهکانی تر بپوینیه. بۆ ماوهی ههوت دهیه له خهباتی سیاسی و سهربازی (دامهزراوهی) ئەم هیزه توانیویهتی بیهته ریکخراویکی سیاسی تهواو که وا فراوان بیهت رووبهری سنورهکانی ههریمی کوردستان بیهت. ئەمڕۆ لهگهڵ ئەو دۆخه و ولات لهسهر ئاستی سیاسی و جهماوهری پێیدا تێپهردهیهت، له دواي سهرکهوتنهکانی پارتی بۆ جهماوهرهکهی لهسهر ئاستی سیاسی و خزمهتگوزاری، دهکریت کورسیهکانی له پهرلهمانی داهاتوو عێراقدا به زیاتر له نیوهی ئەو کورسیانهی ئیستا ههیهتی زیاتر بیهت و بیهته یاریکهری دووهم له هاوکیشهی سیاسی نویدا.